

Underground je pojistkou doby, aby se nezalkla sádlem

18. 1. 2009 aktualne.cz krk, tur

S Martinem C. Putnou o výstavě Havel a underground

Praha – "Měli jsme underground a máme prd / Jako by Českem přešla smrt." – Začátek jedné z básní Egona Bondyho je titulem i otázkou výstavy, která je od tohoto týdne až do 13. března k vidění ve dvou místnostech pražské Galerie Montmartre jako další počín Knihovny Václava Havla.

Dvouverší dobře vyjadřuje póly, mezi kterými osciluje emoční pole expozice. Patos, svoboda i hravost stejně jako provokace a vulgarita na straně undergroundu, proti nim pak společenský marasmus a tlak moci na straně druhé.

V těch řádcích ale chybí jeden zásadní komponent. Havel jako hrdina i mučedník ve verších undergroundových autorů a zároveň médium, skrze které výstava připomíná "proklínání i modlitby" z doby normalizace.

Přestože pozdější prezident nebyl nejdřív undergroundem bezvýhradně přijímán, sblížení s Ivanem Martinem Jirousem a noc, kdy mu Magor předčítal ze svých zápisků a pouštěl undergroundové kapely, vše obrátily. Nikdo jiný pak tolik neplakal po uvězněném Havlovi.

Texty Jirouse, Bondyho, Fandy Pánka, Vratislava Brabence a Jaroslava Hutky doplňují citace z Dálkového výslechu a jako obrazový doprovod fotografie Bohdana Holomíčka.

"Underground je duchovní pojistka každé doby, aby se nezalkla sádlem," říká autor výstavy, spisovatel a literární teoretik Martin C. Putna, který je zároveň ředitelem Havlovy knihovny.

Z expozice i z dosavadních ohlasů a interpretací vyplývá, že Václav Havel byl takřka mýtickou postavou undergroundu, jeho svatým Václavem. Bylo to vaším záměrem, byl touto komunitou vsutku tak uctíván?

Prvotním záměrem bylo vůbec připomenout, že toto spojení existovalo a co znamenal Havel pro underground a underground pro Havla. Nic jsem nepřikrášloval, nic neretušoval. Prostě jsem pečlivě sebral dobové texty a dal je dohromady – a vyšlo z nich toto. Až mě samého ta jednoznačnost překvapila.

Politickou opozici s Václavem Havlem svedl dohromady s undergroundem proces s Plastic People. Byly mu ale jako intelektuálovi a dramatikovi blížká undergroundová tvorba a její postuláty, nebo to bylo manželství z rozumu?

Na počátku byly disent a underground dost odlišné světy. Disent – to byli lidé, kteří přinejmenším po nějakou dobu byli součástí veřejné a někdy i oficiální kultury, a pak z ní byli vyloučeni. Underground – to byli lidé, kteří se nikdy o účast v oficiální kultuře nepokoušeli. K sobě navzájem je jistě přitlačila dobová situace, ale zdá se, že v sobě nakonec navzájem našli jistou inspiraci. Tak, jak o tom paralelně vyprávějí vzpomínkové texty Havlovy a Magorovy položené vedle sebe.

Měl již tehdy Václav Havel – a to nemyslíme pejorativně – vůdčí a "politické" ambice, nebo ho pak na čelo vystrčily shody okolností?

Vůdcovské ambice nejsou samy o sobě nic pejorativního. Je to prostě jistý typ osobnosti. Havel měl tendenci organizovat, spojovat a vést už od šestnácti. Mám na mysli jeho roli ve společenství Šestatřicátníků, hluboko v padesátých letech. Společenství se měnila, ale role zůstávala.

Mluví se o Americe 50. let, ale má český underground opravdu nějakou obdobu a paralelu s jiným hnutím a místem?

Underground v širším smyslu je typ kultury, typ postoje ke světu, který se nachází v každé epoše. Undergroundem byli první apoštolové Ježíšovi, první žáci svatého Františka, první židovští chasidi, prokletí básníci v Paříži i beatnici v San Franciscu. Pokaždé trochu jiným způsobem, ale všichni ve své době pohoršovali, protože žili "jinak", protože neuznávali etablované hodnoty své doby. Underground je jakási duchovní pojistka každé doby, aby se nezalkla sádlem.

Našli jste při přípravě výstavy i doposud neznámé texty?